Opetus- ja kulttuuri-ministeriö

Muistio LAKIVALIOKUNNALLE 28.2.2020
Tiina Kivisaari, Johtaja, NUOLI/OKM

KANSALAISALOITE: TYTTÖJEN SUKUELINTEN SILPOMISEN KIELTÄMINEN

Viite: OM/75/52/2018, KAA 1/2019

Asia

Oikeusministeriö on saanut 2.4.2018 kansalaisaloitteen, jossa ehdotetaan lainvalmisteluun ryhtymistä tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämiseksi. Aloitteen mukaan lain tulisi kattaa kaikenikäiset tytöt ja naiset. Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltävä laki olisi aloitteen mukaan tärkeä, sillä se olisi selvä todiste siitä, ettei käytäntöä virallisesti hyväksytä Suomessa. Aloitteessa ehdotetaan silpomisen kieltävää omaa lakia, joka kattaisi myös ulkomailla tehdyt silpomiset.

Toimet opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla:

Miten koulussa, nuorisotyössä sekä liikunnassa, liikunnan ja urheilun harrastustoiminnassa voidaan käsitellä tyttöjen sukuelinten silpomiseen liittyvää ilmiötä (FGM)

Koulujen mahdollisuuksia asian käsittelyyn

Koulun toimintaa säätelee mm. YK:n lapsen oikeuksien sopimus, perusopetuslaki ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on ihmisoikeusperustainen. Ihmisoikeuksien mukainen toiminta ja niistä opettaminen sisältyvät opetussuunnitelman perusteissa sekä yleisiin osiin että usean oppiaineen sisältöihin. Perusopetus kasvattaa oppilaita ihmisoikeuksien tuntemiseen, kunnioittamiseen ja puolustamiseen. Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toimimaan myönteisten muutosten puolesta. Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 (jatkossa käytetään käsitettä oppilashuolto, oppilas ja koulu, koska viitataan esi- ja perusopetusikäisiin)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Oppilashuoltolain tarkoituksena on edistää oppilaan ja koko kouluyhteisön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja oppilaiden osallisuutta itseään ja kouluyhteisöä koskevissa asioissa. Lain tavoitteena on turvata varhainen tuki sitä tarvitseville sekä oppilashuoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu. Oppilashuollon kokonaisuuteen sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuolto. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Oppilailla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon, johon kuuluvat yksittäiselle oppilaalle annettavien oppilashuollon palveluiden lisäksi monialaisen asiantuntijaryhmän tarjoama tuki.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen oppilashuoltosuunnitelma toteutuu. Opetuksen järjestäjän on järjestettävä oppilashuolto yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että oppilashuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Toiminnassa syntyviä asiakastietoja tulee aina käsitellä sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännön edellyttämin tavoin.

Oppilashuoltolaissa on säädetty (16 § ja 23 §) opettajille oikeus ja osin velvollisuuskin olla yhteydessä opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisiin, jos oppilaasta on huoli.

Oikeus saada oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja

Oppilashuollon kuraattori- ja psykologipalvelut on järjestettävä siten, että oppilas voi tarvittaessa päästä keskustelemaan henkilökohtaisessa tapaamisessa joko psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä koulun työpäivänä ja kiireellisessä asiassa samana tai seuraavana työpäivänä. Asian kiireellisyyden arvioi psykologi tai kuraattori yhdessä oppilaan ja/tai huoltajan kanssa, ja arviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi puhelimitse.

Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuus

Kouluterveydenhuollon palvelut järjestetään terveydenhuoltolain ja asetuksen 338/2011 mukaisesti. Oppilaan on päästävä määräaikaisiin ja tarpeenmukaisiin terveystarkastuksiin terveydenhoitajalle sekä lääkärille. Tarkastusten sisältöjen on oltava riittävän laajat sekä säädösten ja ohjeiden mukaiset. Terveydenhoitajan palvelut kouluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että päivinä, jolloin terveydenhoitaja työskentelee kyseisessä koulussa, hänen vastaanotolleen voi päästä ilman ajanvarausta ennalta ilmoitettuina ajankohtina. Muulloin terveydenhoitaja voi olla esimerkiksi puhelimella tavoitettavissa. Terveydenhoitaja ohjaa oppilaan tarvittaessa koululääkärin vastaanotolle.

Yhteydenotot lastensuojeluun ja poliisiin

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä, jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 §).

Varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä velvollisuus tehdä ilmoitus sekä lastensuojelulle että poliisille, jos on tehtävässään saanut tiedon, jonka perusteella on syytä epäillä lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta tai tiettyjä henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia (koskee rikoslain 21 luvussa rikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta) (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 §).

Koulutuksen järjestäjällä on lisäksi velvollisuus antaa sosiaalihuollon viranomaiselle sen pyynnöstä salassapidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 20 §).

Varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän koulutuksen henkilöstöön kuuluvalla on salassapidon estämättä oikeus ilmoittaa poliisille, jos on tehtävässään saanut tietoja, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Nuorisotyö

Suomessa nuorisotyöntekijät ovat nuorten kohtaamisen ammattilaisia, joiden tulee pystyä ottamaan puheeksi myös vaikeat asiat. Nuorisotyöntekijä on yksi niistä aikuisista, jolle nuori voi puhua myös silpomisen uhasta tai pelosta. Nuorisotyöntekijän pitää myös uskaltaa ottaa asia puheeksi nuoren kanssa, jos aiheen ajankohtaisuudesta on viitteitä.

Tyttöjen sukuelinten silpominen ei varsinaisesti poikkea muiden vaikeiden asioiden puheeksi ottamisesta (hyväksikäyttö, huumeet, viiltely, koulusurmasuunnitelmat jne), joita nuorisotyöntekijät työssään kohtaavat. Silpomisen puheeksi ottamisesta tai siihen liittyvän työn yleisyydestä nuorisotyössä ei ole tietoja, kuten ei toistaiseksi muidenkaan nuorten kanssa käsiteltyjen teemojen yleisyydestä.

Liikunta

Liikuntalain (Liikuntalaki 2015/390, 2§) tavoitteena on edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Käynnissä olevassa valtionavustusjärjestelmän kehittämisessä on keskeisessä roolissa urheilun ja liikunnan yhteiskuntavastuukokonaisuus (eettisyys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ja hyvä hallinto). Tässä yhteiskuntavastuukokonaisuudessa on mahdollista ottaa huomioon myös FGMään liittyviä kysymyksiä.